

Պ Ա Յ Մ Ա Ա Ա Ն

ԵՂՐՈՐԹԻՔԻ ԱՊՈՂՈՆԵ ՄԻՋՆԵՎՈՐԱԹՅՈՒՆ —
ՆՍՈՐՔ ԶԵՐԱԹԹԵՆ ԶԵՆՔԵ ՆՅՆԵՆԻԸ

(Ըրտնող-նիւն)

Ա ճամբով՝ ազգային տղջ ճամբ Տիւ-
նադրուած Ռափայելեան Հայ վարժարանը՝ տե-
րութեան ձեռքն ու կարգադրութեանը տակ
իւկաւ: — Թէպէտ գանուեցան, ինչպէս ըսինք,
ազգայնոց կողմնէ, սնանկ լուազգածները,
որոնք աս բանին Տիւնադրութեան, եւ այսպէս
նկատելով՝ ասոր մէջ թէ՛ ազգայնութեան ու
թէ՛ կրօնական տեսակետով՝ մնասկար բաներ
սեսան, — բայց փոքրիկութեան մէջ մնացին:

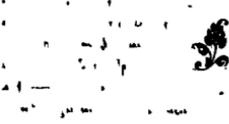
Երբ տեսուեցաւ, որ քաղաքային իշխա-
նութեան գլուխն աս դժբախտութիւնը Հասաւ,
իր զօրութիւնը իրմէն տնուեցաւ: Իր Տեղինը
կուժիւնը՝ ռուսացիներ ընտրելու մէջ՝ ձեռ-
քէն ելաւ: — ազգային եկեղեցականաց թե-
ւադրութեամբն աստիարակեցաւ, որ տերու-
թիւնը նկատուի ընէ, եւ ռուսացիներն, — եթէ
բողոքն ալ ազգային չէ, — գոնէ, մեծամասնու-
թեամբ ուղղափառ կաթոլիկական ըլլան: որ
ասով վարժային թէ՛ մը ուղղափառ նկարագիր
տրուի: Մական տերութիւնն, աս բանին տակէն
ճարտարութեամբ մը դուքս ելաւ, գաստասխան
տալով թէ, ինչ ունի այնչափ խոհեմութիւն ու
նկատում որ աս բանին մտադրութիւն ընէ: —
Աս երկդիմի պատասխանին Տեսուութիւնն ան
եղաւ, որ ռուսացաց մէջ, չէ թէ միայն չկայ եւ
ոչ Հայազգի մը, Հայպո ընդ Տիւնադրութեան մեծաւ
մասամբ օտարաճաւատ, բողոքական ու Տրեայ են:

Ասոր վրայ շանաց տերութիւնն, որ Ռա-
փայելեան Տիւնադրութեան գրամագլուխն ար-
կինն վրայ անցնէ: Բայց ազգայինը աննայն
զօրութեամբ դէմ կեցան ու լծողուցին: Հա-
սարակութիւնը՝ գրով ու խօսքով սաստիկ պա-
տերազմ մը մղեցն ետեւ, այնչափի Հասաւ, որ
գրամագլուխն ազգային եկեղեցական վարու-
թեան ձեռքն անցուց ու աղջկանց դպրոցին գոր-
ծածեց: այնպիսի կերպով մ՛որ 16.200 Քիրո-
նին շահովը կը վճարէ Տիւնադր վարժարանու
Տիւները: — Թէպէտ ըստ ինքեան աս բանն ալ
Տիւնադրութեան դիտաւորութեանը Տիւնադր
է, — որ գրուեցաւ պարզապէս ազգային պա-
տանեկաց գաստարակութեանը ճամբար — բայց
աս կէտը՝ երկրորդական բան կը ճամբարու մը
ազգայնաներուն ճամբար: — Աս այսպէս ըլլա-
ւով ալ երկու շարիքին փոքրագոյնն ընտրուե-

ուր Տոս Գորու կը ներկայացնէ (տես A. Meillet,
Esquisse d'une grammaire comp. de l'arm.
class., երես 13). որք տանէն ծագած բայն է
տանի, պահելով ու մը՝ որ եթէ է այս ան սովոր-
ականն ու ըլլար, բոլոր կանոններու Տիւնադր
կ'ըլլար. ստաց է որ Տիւնադր մէջ մնայ, մնով աւ-
նիքը, սակայն այս իսկ է ու: Օ այսպիսիպարութիւնը.
որ Տիւնադր մէջ բացարձակ կանոն եղած է եւ զոր
խտաւ կը պահանջէր նաեւ նմանութեան օրէնքը
(analogie) միայն անշեշտ զանկի մէջ տանի
ածանցը կրցած է տան բառին ու ճամբարը պա-
հել, — քանի որ նման կը մեկուսի ու ինն ան
բայ, բայց որովհետեւ բաց զանկով բառ է միկերն
ըլլալով՝ կորուստի ինքնին ենթակայ չէր, ինչ
ծագում ալ ունենար:

Միջեւ Տիւնադր ըստաններն կը Տեսուել որ
եւ ու իւ երկրորդականները Տիւն Տայերէնի մէջ
իրարմէն որոշ էին. եւ թէ ստուգարանորէն որոշ
ծագում ունէին: Եւ իրք ալ, այն ստաց է որ
եւ ինչ էր Տիւն է մըն է, ինչու որ աննաճին ձե-
ռագրերէն սկսեալ եւ՝ ասորքը ընթերցուած
(variance) մը կը գտնուի որ աշխարհագրոր
եւ բառին ձեւին կը Տիւնադրութեանն: Երկրորդ
362 ձեռագրերը շատ անգամ եղաւ ունի (Ստե-
թ, 8. ԻՋ, 7. ՅՈՒՐ, ԳԲ, 8): Ռափայելեան են ալ
Տիւն է մըն է, ինչպէս H. H. Schmann, Arm.
Gramm., I. երես 415, կը գրուէ: Ինչու որ սեռա-
կանը օգրէ է: Եւ, այլ ուսուէք, երկուսն ին Տիւն
է մըն է. ինչու որ Անորը կոտորեալ (aoriste)
ի մէջ երկուսն կ'ըլլայ (եւն յա ներկայացնելով)
եւ ներկայի մէջ երկուսն, *երկուսն. Տիւն.
Համբարան. ձե-ճ(Բ)-մեւ, ձ(Բ)ելյ[ո], եւն. (տես
A. Meillet, Esquisse, երես 28): ներկայ յո-
գուածին Տեղեկական (անգլ. երես 24) յառաջ
ընթած զըջական անասուութեանը գոյութիւն
չունէր, եւ իւրին ին Տիւնադր է մըն է օտար չոր
գերանունը *sewe-րէ մեկնելը կարելի չէ՝ իր
Տիւնադրութեան Տիւնադրը բայց եթէ ընդունելով որ
այս գերանունը ետպէս անշեշտ ձեւ մըն է, եւ իւր
Տիւն է մըն է այսպիսիուած մեկ ձեւը նկատելով
(Տիւն. Osthoff. ի մէկ յանուրէն երկուսն գրու-
թիւնը, Etymologische pareng, I, 291, որ
էն ալ մեկնելու անտես չ'ընէր): Հոս ինչպէս
նաեւ ամէն տեղ, լեզուաբանական իրողութիւնը
կոտորեալ ճշգրտութիւն մը եւ անփոփոխ
խտութիւն մ'ունին. եւ արդէն մարտիւն. վրայ
կ'ըջ՝ երբ կը սկսեցը այսպիսիութիւններ եւ
վայցարեւ ձեւերու ալ անասուութիւն մ'ուն-
իւթագրել:

(Միւն-ն-ը կաւ անգլ.)

ցաւ: Վասն զի լաւագոյն է, որ գունէ ուղղափառ հիմնարկութեան համար գործածուի այն դրամը, քան թէ տերութեան ձեռքն անցնելով բոլորովին անհետանայ:

Ուստի այսօրուան օրս, թեպէտս եւ Ռափայէլեան հիմնարկութեան դրամագլուխը կեցան է, հայ եկեղեցական վերին իշխանութեան ցորմադրութեանը ներքեւ, բայց անոր շահերը՝ չէ թէ հայ վարժարանին կը վճարուին հասպ Ռափայէլեան անունը կրող աղջկանց դպրոցին վարժարանու հիներուն: — Եկեղեցական վարչութիւնն ամէն տարի հաշիւ առնու է, տերութեան ու գրասխիւր անից լրտին եպիսկոպոսին, Ռափայէլեան դրամագլխոյն գործածութեանը վրայօք:

Քաղաքային հասարակութիւնը՝ տերութեան հետ ըրած դաշնադրութեան հինգերորդ կէտին համեմատ, 1899ին. 210.000 ֆիորին ծախք ընելով՝ մեծագործ վարժարան մը կանս գնեց, ներքնաթշակաւորաց համար զատ կեցող առևժեբրակաց շէնքով մը: Ստաց է, տերութիւնն ալ իր կողմանէ շնք ըրաւ ու ամենն ասելի կարողութիւն ունեցող ուսուցիչներ բերաւ, գրաւ վարժարանը: — Ասոր հետևութեամբ՝ քիչ ատենի մէջ վարժարանը շատ մեծ անուն հանեց. այսպէս որ ամենէն հեռուոր տեղերէն ու նոյն իսկ Պոտամաքէզէն ներքսա թռչակ աշակերտներ եկան Եղիսարեթուպոլոյ դպրոցը:

Բայց ամառս, որ 268 ուսանողաց մէջէն հազիւ 20ը հայազգի է. իսկ մնացածներն ամեն ազգէ: — Տասնութեց ուսուցիչներուն մէջէն ալ, ինչպէս ըսինք, եւ ոչ մէկ հոգի ազգային է, հասպ հուշարարցի եւ օտարազգի:

Միջնադպրոցին պահպանութեանը համար, ինչպէս տեսանք, քաղաքը խոստացաւ տարւէ տարի 5000 ֆիորին իրբեւ օգնութիւն: Եթէ, սս 5000 ֆիորինն 100.000 ֆիորին դրամագլուխն ու չէլքին համար տրաւն 210.000 ֆիորինը՝ դրամասեղանի մը մէջ դրուելով՝ շահարեւոտը՝ անով առ նուազն 40 ազգային պատանի, կարգաւորեալ կերպով, ամէն կարևորներովն եւ ամենայն հանգստութեամբ կրնար հոգացուիլ ու սորվեցուիլ: Ու դպրոցը կ'ըլար ազգային վարժարան: — Աս մէկ: — Մեկուն ան՝ որ այս ծախուց պատճառաւ քաղքին արկը բոլորովին պարպուելով՝ քաղաքային վարչութիւնը՝ հազիւ ինք զինք կրնայ պահպանել: Ահագին պարտոց սակ ընկած՝ 5000 ֆիորին տարեկան օգնութիւնն ամենեւին

չի կրնար վճարել: Բայց տերութիւնը համբերել ու ողորմիլ չի գիտեր. եւ անհամբերութեամբ կը պահանջէ, որ քաղաքը 5000 ֆիորին տարեկան հասոյթն անպատճառ վճարէ իր վարժարանին օգնութեանը համար. ապա թէ ոչ զհասարակութիւնը՝ դատաստանի առջեւը կը տանի: Ասոր քաղաքային վարչութիւնը՝ միշտ ան պատասխանը տուաւ ու կու տայ, թէ չի կրնար վճարել. վասն զի չունի:

Թեպետ ստոյգ է, մէկ կողմանէ, որ տերութեան այլեւայլ կողմերն եղած զանազան դպրոցներուն մէջ անպակաս են հայազգի ուսուցիչներ, սակայն տերութիւնը զատնը չի դնիր Եղիսարեթուպոլոյնս. վասն զի իր շահն է, որ որչափ կարելի է օտարալեզու օտարներով լեցուի քաղաքս. եւ ասով հայերն՝ իրենց հոծ միութենէն բաժնուին եւ իրենց ուժը՝ որչափ կարելի է, կտորի ու տկարանայ: — Բայց մէկը կողմանէ ան ալ ստոյգ է, որ Եղիսարեթուպոլոսեցիք են, իրենց գրուին եկածին պատճառը: Արովհետեւ բոլորովին չէղջացեալ դիքք մը բռնած ըլլալով՝ իրենց համար զաւասար է, որ Եղիսարեթուպոլոյսոյ մէջ՝ իրենց նպակերուն քըրտինքով ժողոված դրամով հիմնարկուած վարժոցին մէջ, ազգային կամ օտարալեզու ուսուցիչներ կը սորվեցընեն. — ու հայ կամ օտար պատանիներ կը դատարարակուին: Անտարակոյս՝ եթէ քիչ մը ասելի ետեսնէ ինչային, եթէ քիչ մը սոք կրնէին ու հայ ուսուցիչներ պահանջէին տերութենէն, իրենց բաղանջին կը հասնէին. թեպէտս եւ տերութեան քիչ մը սահմանութեամբ: — Աս նկատմամբ բոլորովին տարբեր քաղաքակաւութիւն բռնեցին Երևոյի հայազգիք: Ասոնք ալ միեւնոյն դիքքին մէջ մտած էին: Ի վերայ այս ամենայնի՝ նախ պահանջեցին որ քունեց բացառութեան ուսուցիչներն ամենքը կաթուղիկ ուղղափառ ըլլան: Երկրորդ՝ ամէն քար շարժելով՝ յարողոցեցին, որ հոն տեղի վարժարանին տասնութ հինգ ուսուցչին մէջն գունէ հինգ հոգի ազգային են — եւ նոյն իսկ վերտեսեսնէ՝ ազգային հայ է:

*

Քաղաքային վարչութիւնն՝ սս 5000 ֆիորին տարեկան օգնութիւնը մատոյց մինչեւ 1897: Բայց յիշժալ տարին, արովհետեւ դաշնադրութեան համեմատ հարկ ետաւ, որ վարժարանի չէնքին սխի, արուն ամբողջ ծախքը 200.000 ֆիորինէն ասելի եկաւ, այլ ի վիճակի չէր, այն տարեկան օգնութիւնը մատուցանելու: Ուստի տերութեան

գիր գրեց պաշտօնէին, որ բարեհաճիս գումարը շնորհելու, որովհետեւ քաղաքը տերութեան պատճառաւ իր զօրութիւնէն աւելի ծախքերու մէջ մասն ըլլալով չի կրնար բաշտնացուած օգնութիւնն ընել: Աս բաւական չէ, պատգամաւորութիւն մըն ալ խրկից ի Պետաբէրդ նոյն նպատակաւ: Բւ թէպէտ պաշտօնէն սիրով ընդունեցաւ պատգամաւորութիւնն ու ամէն բան խոտաացու բերնով, ի վերայ այսոր ամենայնի այն միջոցին որ պատգամաւորութիւնը վերջը կը գործէր որ բանիս համար, տերութեանէն ստիպողական պահանջք մ'եկաւ քաղաքին, որ եթէ չի հասուցաներ տարեկան 5000 ֆորինն՝ իր անշարժ ստացուածքները գրուի կը դնէ, եւ սակայն պահանջք կ'առնու:

Քաղաքային վարչութիւնն ընկերը շէր գիտեր: Բւստի ընդհանուր ժողովք մը գումարելով՝ շատ մը խորհելէն ետեւ, որոշուեցաւ, որ աս բանիս նկատմամբ յիշատակարան մը գրուի: Ասոր մէջ եղանները յառաջ բերելով՝ խնդրուեցաւ պաշտօնէէն՝ որ աս ծանր պարտաւորութենէն զբաղանքն ազատէ: — Կընտրակեմ յիշատակարանին հայերէն թարգմանութիւնը:

“Յիշատակարան Նիդիսաքեթուարոյսյ վարժարանին խնդրոյն նկատմամբ:

Եղիսաքեթուարոյս ազատ թագաւորական քաղաքին հասարակութիւնը, իր մասնական նկարագիր ունեցող ստորին վարժարանն — որուն տեղափոխութեանն ու պահպանութեանը համար, իր յատուկ ստացուածքն 100.000 թագէն աւելի ծախք ըրած է — 1891ին, տերութեան յանձնեց, եւ միեւնոյն միջոցին, իրեն ստորին վարժոցին շէնք ալ կտաւ վարժութեան շնորհեց: — Աս ամբի՛ մեծապատիւ կրօնի եւ համակրթութեան պաշտօնէն, պարտաւորութիւն դրու քաղաքին վրայ, որ մինչեւ 1899, նոր ստորին վարժարանի շէնք մը շինէ, եւ վարժոցին ծախքըը գոցելու համար, իր — մինչեւ հիմակ առ այս վախճան դարձուցած եկամտէն — արուէ տարի 10.000 թագ վճարէ տերութեան, իրբեւ վարժարանի օգնութիւն:

Եղիսաքեթուարոյս հասարակութիւնն աս պարտաւորութիւնը կտարեց մինչեւ 1897 — մինչեւ որ — աս վախճանին ծառայող եկամուտները — կեցած էին: Բւստի վարժարանին պահպանութեանը համար տուաւ ընդ ամենը 60.000 թագ: — Բորշուա՛ ժամանակին՝ ինչպէս որ գաշնագրութեամբ ինք զինք պար-

տաւորած էր, չի թէ միայն ստորին վարժարանի, հապար նաեւ շատ աւելի ծախք պահանջող փառապո Նորաշէն վերին վարժարանի շէնք մը բարձրացուց. եւ ասոր ծախքերը գոցելու համար, իր յատուկ ստացուածքն 340.000 թագ ծախք ըրաւ: — Եւ վերջապէս թէպէտ եւ ստորին վարժոցի նկատմամբ ունեցած դաշնագրութեան իմաստին համեմատ, ինք զինք չպարտաւորեց — ի վերայ այսոր ամենայնի, վարժարանին շահուն համար — վերին վարժարանին հետ մէկ տեղ ներքնաքանկներու համար ալ օրինակ առնուելու շէնք մը կանգնեց: Եւ ասոր համար ալ 100.000 թագ ծախք ըրաւ: Ասանկով քաղաքը, տերութեան վարժարանին համար մը՝ կամ ուրիշ խօսքով՝ իր խորը շահարկ գրամագլուխը հմ պառկեցուց: Ասով հիմակ, միայն իր վարձքի եկամուտները գործածելու հարկադրուած է. որոնց մէջն հազիւ թէ իր կարգաւորեալ ծախքերը կրնայ գոցել: Բւստի համակրթական օգնէր ընելու ալ ի վրձակի չէ: Ինչու որ վերջ յառաջ բերուած էլքերէն զատ՝ տերութեան ծաղկազարտիկն, տարրական դպրոցին եւ աղէկանց դպրոցին ոչ քաղաքը ձրի տեղ ու շէնք տուած է: — Ասկից զատ աղէկանց դպրոցին պահպանութեանը մեծագոյն մասը՝ քաղաքային հասարակութեան վրայ կը ծանրանայ:

Բւստի բնական է, որ քաղաքն իր ամէն զօրութիւնը հայրենասիրական եւ անողեամբ համակրթութեան նպատակներու ծախելէն ետեւ, ալ իր նիթական ուժոյ աղբիւրները գաղտնեցան եւ աւելի ծախք ընելու ի վրձակի չէ: — Աս պատճառաւ հարկ եղաւ, որ քաղաքային հասարակութիւնը՝ կրօնի եւ համակրթութեան մեծապատիւ պաշտօնէն խնդրէ, որ 10.000 թագ տարեկան օգնութիւն ընող պահանջ մուծքէն՝ տերութիւնն ետ կենայ. որովհետեւ քաղաքը՝ չի թէ զանիկայ չի կրնար վճարել, հապար նաեւ իր եկամուտներուն — վերին վարժարանի շէնքը կանգնելու համար — նուազելով՝ նոյն իսկ հասարակաց ծախքերը գոցելու ի վրձակի չէ. եւ շարունակ իր արտաքոյ կարգի էլքերովը կ'ոգորի: — Բայ սակէ, նոյն իսկ այն դրամագլուխը չկայ, որուն եկամտէն — մինչեւ որ դրամագլուխը կեցած էր — աս 10.000 թագը կրցաւ տալ: — Ինչպէս յայտնի է, կրօնի եւ համակրթութեան պաշտօնէն, 1897ին — 18.784 թուով — կարգադրութեամբ՝ աս վախճանին համար քաղաքին

ստացուածքը (գերագուծութեան Հատուցման պարտութուղթը) ծածկել տալով, հրաման ստուաւ որ ան ստակը բարձրագոյն վարժարանին շինութեանը գործածուի: Եւ սրով Հետեւ գրամի իրօք վարժարանին գործածուեցաւ՝ այն օգնութիւնը մատուցանելու հարկաւոր եղած էլքը ծածկելու համար, եկամտի աղբիւր չկայ: Ինչու որ ան ալ, հիմակ՝ համակրթական նպատակներու համար, տէրութեան կը բերէ իր մուտքը:

Բայց քաղաքը չունի, մինչև հիմակ ունեցած կարգաւորեալ եկամուտներն ալ: որով հետեւ իր հիմնական ստացուածքը վարժոցը շինելու համար գործածած ըլլալով՝ իր տարեկան եկամուտը՝ 30.000 թագով նուազեցաւ: Եւ զստիկաց ծածկելու համար, արտաքոյ կարգի կամ անգործածական եկամուտներ չունի: — Զամբո եկամուտները, սպառման աւելբերն եւ որիչ մանր հարկերն՝ այն աստիճանի ուսարուցած են ժողովրդեան վրայ, որ ալ աւելի բեռն ու յաւելեալ աուրք չի կրնար տանիլ:

Եւ սակայն, թէ՛ տարեկան վճարքն ու թէ՛ անոր ետ մնացած շահերը՝ միայն զտա յաւելեալ աուրքով կրնան ծածկուիլ: Զոր կը ստուգէ նաեւ ան պարագան, որ թէկէպէտ քաղաքային հասարակութիւնն ամէն տարեկան հաշուեկշռոյն մէջ 10.000 թագը ներս առաւ, բայց որովհետեւ յուսացուած եկամուտները չեկան, հարկաւոր եղած հատուցանելու պարտատ գրամի պահելով՝ զանիկայ վճարել չկրցաւ: Ուստի աս գումարով ամէն տարի պահանջի մէջ մնաց: — Ըստ այսմ, որպէս զե անոր վնջումը ապահով ըլլայ — որովհետեւ Եղիաբարթութու պոլսոյ մէջ ուղղակի տրոց հիմը, միայն 29.000 թագ է, անոր համար, տարուան արտի, գեռ սարը վրայ գալի գումարը ծածկելու համար 35% հարկուրեալ, եւ այս տիպոցով եղած 35.000 թագ պահանջը ծածկելու համար 120% ընդ ամէնը 155% հարկուրեալ յաւելեալ աուրք զնել պէտք է ժողովրդեանը վրայ: Զոր երգուեալ հասարակութեան ժողովքը չի կրնար ընդունիլ: Հապա այս նիւթիս մէջ եղած հասարակաց կարծեաց համեմատ, աւելի քաղաքային նկարագրէն կը հրժարի. եւ հարկ պիտի ըլլայ աղաւելու որ մեծ հասարակութիւն ըլլանք: — Այն ատեն, այսպիսի ազգայնութեանց մէջ սեզմուած զորս որ հունգարական կենդրոնը, մինչև հիմակ կատարած աւաքելութիւնն՝ իրեն հասարակութիւն, ի վիճակի պիտի չըլլայ շարունակելու:

Բայց՝ հունգարական ազգային տեսակետ ալ նկատելով աս բանն, անհրժաեշտ հարկաւոր է, որ քաղաքը վերանկան ձամբու վրայ գործելու չհարկաւորի: Հապա ընդ հակառակն կատարութիւնն անոր յառաջդիմութեանն ու զարգացմանն օգնական ըլլայ: Պան զի. Եղիաբարթութիւնն՝ Մեծ ու Պզտի Գիւրգիւլեւ եւ Ֆոկարաշ գաւառներուն մէջ՝ մի միայն կզղացեալ կեցած հունգարական քաղաքն է, որ սարսնական եւ վախք ազգայնութիւններէն շրջապատած ըլլալով՝ անոնց բազմութեանս զէմ, իր հունգարական լեզուաւը, հայրենասիրական գգածմամբն եւ ազգային ծգամը — աս խիտ նիւթական յարաբերութեանց մէջ ալ — զերեւոյց հունգարացի ընելու աշխատող գպոյցներով — ինք զինք կը պահպանէ ու կը զարգացընէ:

Ու հիմակ, երբ արդիւնք կրնայ ցուցնել — եթէ որ կառավարութենէն նեցուկ ու պաշտպանութիւն չի գտներ, եւ հարկ պիտի ըլլայ որ ակից ետքն ալ, տէրութեան վերին վարժարանին համար օգնութիւն մատուցանելու ծանրաբեռնութիւնն իր վրայ առնու — այն ատեն, նոյն իսկ բարձրագոյն վարժարանի մը կենեք տալու համար ցուցուցած զոչողութեան պատրաստականութեանը պատճառաւ՝ պիտի պատժուի՝ անով, որ իր քաղաքային նկարագրին — զոր նախնիներն՝ իրենց հայրենասիրական արժանաւորութեանցը համար, մեր թագաւորներէն, առանձնաշնորհութեանց պատճեններով ընդունեցան՝ այս օրուան սերունդը — տէրութեան պարտը կացուցանող առաքելութեան գործը կատարելուն համար, կորսնցընէ: Ուստի կը բարձրացըննք մեր աղաւանաց ձայները: Չենք ինգրեր օգնութիւն, ինչպէս որիչ քաղաքներն, որոնք աս վախճանիս համար, շատ մեծ նպաստներ գտած են տէրութեանէն: Մենք՝ կը ինգրերք միայն, որ մեզմէ պահանջուած պարտերը՝ մեզի շնորհուին:

Եղիաբարթութու պոլսոյ ազատ քաղաքին աւելուամբն ու յանձնարարութեամբը:

Լոյիսաբէթնօպոլսոյ 1901 Նոյեմբ. 20:

Քաղաքին խորհրդանոցը
 Հովհաննէս Պապայանովէ յ. յ.
 Քաղաքագետ:

ՅՈՒՆԻՍԿՈ